

Меншік иесі және баспагер:«Қазақстан Республикасының
Заңнама институты» ММ**2006 жылдан бастап шығады**

Журналдың материалдары

www.iz.adilet.gov.kz

сайтында орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша

диссертациялардың негізгі ғылыми

нәтижелерін жариялауға арналған

басылымдар тізіліміне енгізілген

(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.

№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы**Сарпеков Р.Қ.** – (Астана, Қазақстан) –
(төраға)**Абайділдинов Е.М.** – з.ғ.д. (Астана,

Қазақстан)

Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)**Белых В.С.** – з.ғ.д. (Екатеринбург,

Ресей)

Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)**Борчавили И.Ш.** – з.ғ.д. (Астана,

Қазақстан)

Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Киев, Украина)**Монсеев А.А.** – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)**Муромцев Г.И.** – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)**Рахметов С.М.** – з.ғ.д. (Астана,

Қазақстан)

Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Астана,

Қазақстан)

Шерубай Құрманбайұлы – ф.ғ.д.

(Астана, Қазақстан)

Редакциялық алқа құрамы**Құлжабаева Ж.О.** – з.ғ.к. (Астана,

Қазақстан) – (төраға)

Абылайұлы А. – PhD (Астана,

Қазақстан)

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)**Айымбетов М.А.** – ҚР еңбек сіңірген

мәдениет қайраткері (Астана,

Қазақстан)

Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов,

Ресей)

Досмырза Д.Д. – з.ғ.к. (Астана,

Қазақстан)

Елеусізова И.Қ. – з.ғ.к. (Астана,

Қазақстан)

Казиев З.Ғ. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)**Қоныс В.Т.** – з.ғ.к. (Астана,

Қазақстан)

Маммадов У.Ю. – з.ғ.к. (Қазан, Ресей)**Мұшанов Т.Е.** (Астана, Қазақстан)**Рахымбердин К.Х.** – з.ғ.д. (Өскемен,

Қазақстан)

Свободный Ф.К. – з.ғ.к. (Барнаул,

Ресей)

Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бішкек,

Қырғызстан)

Тілембаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,

Қазақстан)

Журнал редакциясы**Колтубаева Г.Б.****Ермек А.Б.****Жұмагелдина Б.Ж.****Байленова А.Қ.****Джамбуршин К.А.**

Қазақстан Республикасы Мәдениет

және ақпарат министрлігі Ақпарат

және мұрағат комитетінің

БАҚ есепке қою туралы куәлігі

№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.

(Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі

мен мерзімі №6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы:

Қазақстан Республикасы,

010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғ.,

8 үй

тел.: 8(7172)74-02-06;

факс: 8(7172)74-14-43

E-mail: instzak-kz@mail.ru,

inst-zak@adilet.gov.kz

www.iz.adilet.gov.kz**МАЗМҰНЫ****Редакция бағанасы**8*Қазақстан Республикасы Әділет министрі М.Б.
Бекетаевтың заң жобалар бойынша баяндамасы*11**«Жаршының» тарихы Институтың 25-жылдығына
орай**16**Конституциялық және әкімшілік құқық****Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА** Референдум туралы
заңнаманы жетілдіру жөніндегі мәселе19**Г.Н. КОМКОВА, М.А. ЛИПЧАНСКАЯ** Сайлан-
балы қызметке кандидаттың соттылығы: ресей практи-
касы26**Азаматтық және азаматтық-процестік құқық****А. АЛИЕВ, А.Т. БЕКЕН** Ағылшын және
еуропалық құқықтың жекелеген ережелерін Қазақстан
Республикасының азаматтық заңнамасына имплемен-
тациялау түпмәтініндегі абоненттік шарт34**И.Ю. ПОЛИЩУК** Қылмыс құрамын саралау
аспектісінде тауарлық белгілерді заңсыз түрде пай-
далануды тергеу кезіндегі арнайы экономикалық
танымдардың рөлі. Украина практикасы40**Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс****С.Т. КЕМЕЛБЕКОВ, Н.А. СӘУЛЕБЕК** Қазақстан
Республикасының Қылмыстық кодексі бойынша адам-
ды клондауға байланысты қылмыс объектісі мен
объективтік жағының қылмыстық-құқықтық сипатта-
масы53**А.О. БАЛҒЫНТАЕВ** Қазақстан Республикасын-
да тараптардың жарыспалылығы мен тең құқылығы
негізінде қылмыстық сот ісін жүзеге асыру қағидатын
іске асырудың кейбір мәселелері60**Е.А. ОМАРОВ** Қазақстан Республикасының
қылмыстық-процестік құқығында қылмыстық сот ісі
бойынша халықаралық-құқықтық көмек68**Н.Қ. ИМАНҒАЛИЕВ** Сотталғандарды ауруына
байланысты жазалаудан босату: құқық қолдану практи-
касы және шетел тәжірибесі76**Б.Қ. НҰРҒАЗИНОВ, Қ.Е. ИСМАҒҰЛОВ**
Қазақстандық қылмыстық процесте қашықтықтан жау-
ап алу институтын жетілдірудің кейбір мәселелері82**Халықаралық құқық және салыстырмалы
құқықтану****С.Ж. АЙДАРБАЕВ, Д. САДЫҚОВА** Халықаралық
жеке құқық бойынша Гаага конференциясының
қалыптасу сатылары91**А. АБЫЛАЙҰЛЫ** Шетел заңнамасын талдау:
Ұлыбританияның «Қылмыстық қаржылар туралы»
Заңы100

Құқықтық мониторинг

И.Қ. ЕЛЕУСІЗОВА, Д.М. ТҰРЛЫБЕК Қазақстан Республикасының әуе кеңістігін пайдалану және авиация қызметін реттейтін заңнамасын талдау..... 106

А.Қ. ҚАНАТОВ, Е.К. АХМЕТОВ Қылмыстық жолмен алынған кірістерді жылыстатуға қарсы іс қимыл және терроризм мен экстремизмді қаржыландыру проблемалары..... 115

М.К. ЖҮСПБЕКОВА Сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық мәдениетті қалыптастыру саласындағы заңнаманы талдау..... 123

И.Қ. ЕЛЕУСІЗОВА, Г.Б. ҚЫСЫҚОВА, А.Ж. ҚАЛМАҒАМБЕТОВ Құқықтық мониторинг шеңберінде Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің (Жалпы бөлім) жекелеген ережелеріне талдау..... 129

Мемлекеттік тілдегі заң шығармашылығы практикасынан

Н.А. НҰРБАЕВА Заңнамалық актілерде кейбір терминдерді қалыптастыру және қолдану мәселелері..... 140

Ж.С. НҰРҒАЛИЕВА Заңнамадағы терминдер мәселесі..... 145

Жас ғалым мінбесі

Р.С. БРАМОНТОВ Қазақстан Республикасында жедел-ізвестіру қызметін заңнамалық реттеу перспективалары..... 150

Г.С. ДЖУМАШЕВ Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасында көзделген жазаны өтеуден шартты түрде мерзімінен бұрын босату институтының шет елдермен салыстырмалы талдауы..... 157

Г.К. БЕЙСБЕКОВА Құқық нормаларын нақтылау мен оның құқық теориясының өзге де сабақтас санаттарынан айырмашылығы кейбір мәселелері..... 165

Ғылыми өмір хроникасы

«Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі жобасының негізгі ережелерін талқылау» тақырыбындағы ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама, 2018 жылғы 28 ақпан, Астана қаласы..... 173

Есімнама

ҚР Заңнама институты Лингвистика орталығының аға ғылыми қызметкері Д.М. Шыңғысбаева – 60 жаста..... 177

Библиография

З.ғ.д., проф. С.Ф. Ударцевтің «Конституция и эволюция общества (вопросы теории и философии)»: Монография. – Санкт-Петербург, 2015. – 388 б. ғылыми басылымына рецензия..... 178

Қазақстанның заң ғылымы тарихы бойынша алғашқы арнайы басылымына рецензия..... 182

Даналық ойлар

..... 188

Заңнама институтының 25 жылдығына орай «Заңды IQ» байқауы жарияланады.

Байқау Қазақстан Республикасының Заңнама институты мен «Атамекен» Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасының бірлескен бастамасымен ұйымдастырылады.

Байқауға қазақстандық жоғарғы білім ұйымдарының магистранттары мен докторанттары, сондай-ақ 35 жасқа дейінгі ғылыми қызметкерлері қатыса алады.

Байқауға қатысу үшін civil_izrk@mail.ru (link sends e-mail) электрондық пошталарына Қосымшаға сәйкес өтінімді және «Норма шығармашылықтағы цифрландыру: мақсаттары және күтілетін нәтижелер» атты ғылыми жұмыстарды жіберу қажет.

Байқау жеңімпаздары 2018 жылғы 15 маусымда Институттың 25-жылдығына арналған «Шайкенов оқулары» халықаралық ғылыми практикалық конференциясында жарияланады және келесі сыйлықтармен марапатталады:

1-орын – ноутбук;

2-орын – планшет;

3-орын – электрондық кітаптарды оқуға арналған құрылғы.

Сонымен бірге, жеңімпаздарға Заңнама институтында ақысыз негіздегі тағылымдамадан өту мүмкіндігі беріледі. Жүлделі орындарға ие болған авторлардың ғылыми жұмыстары Институт Жаршысында жарияланады.

Байқау ережесімен <http://www.iz.adilet.gov.kz/ru> Институт сайтында танысуға болады.

АНОНС**Қазақстан Республикасы
Заңнама институтының ғылыми
қызметкерлерінің зерттеу
жұмыстарының конкурсы**

Қазақстан Республикасының Заңнама институты Институттың 25-жылдығына орайластырылған «Қазақстанда төртінші өнеркәсіптік революция міндеттерін жүзеге асыруды заңнамалық қамтамасыз ету» тақырыбындағы конкурс шеңберінде Институт ғылыми қызметкерлерінің зерттеу жұмыстарын қабылдауды жариялайды.

Конкурсқа Институттың 35 жасқа дейінгі ғылыми қызметкерлері қатыса алады.

Зерттеу жұмыстары 2018 жылғы 30 сәуірге дейін a.abylaiuly@adilet.gov.kz (link sends e-mail) электрондық пошталарына қабылданады.

Конкурс жеңімпаздары 2018 жылғы 15 маусымда Институттың 25-жылдығына арналған «Шайкенов оқулары» халықаралық ғылыми практикалық конференциясында жарияланады және келесі сыйлықтармен марапатталады:

1 орын – шетелдік (алыс шетел) ғылыми іс-шараға қатысуға сертификат;

2 орын – шетелдік (жақын шетел) ғылыми іс-шараға қатысуға сертификат;

3 орын – Қазақстан Республикасы шегінде ғылыми іс-шараға қатысуға сертификат.

Жүлделі орындарға ие болған авторлардың зерттеу жұмыстары Институт Жаршысында жарияланады.

Байқау ережесімен <http://www.iz.adilet.gov.kz/ru> Институт сайтында танысуға болады.

Собственник и издатель:

ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»

Издается с 2006 года

Все материалы журнала размещаются
на сайте www.iz.adilet.gov.kz
Включен в перечень изданий
для публикации основных научных
результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета

Сарпеков Р.К. – (Астана, Казахстан) –
(председатель)
Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург,
Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мурчавили И.Ш. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Киев, Украина)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва,
Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Астана, Ка-
захстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Шерубай Курманбайұлы – д.ф.н.
(Астана, Казахстан)

Состав Редакционной коллегии

Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан) – (председатель)
Абылайұлы А. – PhD (Астана, Казах-
стан)
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Айымбетов М.А. – заслуженный дея-
тель культуры РК (Астана, Казахстан)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов,
Россия)
Досмырза Д.Д. – к.ю.н. (Астана, Ка-
захстан)
Елеусизова И.К. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Казиев З.Г. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)
Конусова В.Т. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)
Маммадов У.Ю. – к.ю.н. (Казань,
Россия)
Мушанов Т.Е. (Астана, Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-
Каменогорск, Казахстан)
Свободный Ф.К. – к.пс.н. (Барнаул,
Россия)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)
Тлембаева Ж.У. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Редакция журнала

Колтубаева Г.Б.
Ермек А.Б.
Жумагелдина Б.Ж.
Байленова А.К.
Джамбуллин К.А.

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан
(№ и дата первичной постановки на учет
№6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:

Республика Казахстан,
010000, г. Астана, пр. Мәңгілік ел, д. 8
тел: 8(7172)74-02-06;
факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru,
inst-zak@adilet.gov.kz
www.iz.adilet.gov.kz

Колонка редакции.....9

Доклад Министра юстиции Республики Казахстан
Бекетаева М.Б. по проектам законов.....14

История «Вестника» к 25-летию Института.....16

Конституционное и административное право

Л.Т. ЖАНУЗАКОВА К вопросу о совершенствова-
нии законодательства о референдуме.....19

Г.Н. КОМКОВА, М.А. ЛИПЧАНСКАЯ Суди-
мость кандидата на выборную должность: российская
практика.....26

Гражданское и гражданско-процессуальное пра- во

А. АЛИЕВ, А.Т. БЕКЕН Абонентский договор в
контексте имплементации отдельных положений ан-
глийского и европейского права в гражданское законо-
дательство Республики Казахстан.....34

И.Ю. ПОЛИЩУК Роль специальных экономиче-
ских познаний при расследовании незаконного исполь-
зования товарных знаков в аспекте квалификации со-
става преступления. Практика Украины.....40

Уголовное право и уголовный процесс

С.Т. КЕМЕЛБЕКОВ, Н.А. САУЛЕБЕК Уголовно-
правовая характеристика объекта и объективной сторо-
ны преступления, связанного с клонированием челове-
ка по Уголовному кодексу Республики Казахстан.....53

А.О. БАЛГЫНТАЕВ Некоторые вопросы реали-
зации принципа осуществления уголовного судопро-
изводства на основе состязательности и равноправия
сторон в Республике Казахстан.....60

Е.А. ОМАРОВ Международно-правовая помощь
по уголовному судопроизводству в уголовно-процессу-
альном праве Республики Казахстан.....68

Н.К. ИМАНГАЛИЕВ Освобождение осужденных
от наказания по болезни: правоприменительная практи-
ка и зарубежный опыт.....76

Б.К. НУРГАЗИНОВ, К.Е. ИСМАГУЛОВ Некото-
рые вопросы совершенствования института дистанци-
онного допроса в казахстанском уголовном процессе.....82

Международное право и сравнительное право- ведение

С.Ж. АЙДАРБАЕВ, Д. САДЫКОВА Этапы ста-
новления Гаагской конференции по международному
частному праву.....91

А. АБЫЛАЙҰЛЫ Анализ зарубежного законода-
тельства: Закон Великобритании «О криминальных фи-
нансах».....100

Правовой мониторинг

И.К. ЕЛЕУСИЗОВА, Д.М. ТУРЛЫБЕК Анализ
законодательства Республики Казахстан, регулирующе-
го использование воздушного пространства и деятель-
ность авиации.....106

А.К. КАНАТОВ, Е.К. АХМЕТОВ К проблеме противодействия отмыванию доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма и экстремизма	115
М.К. ЖУСУПБЕКОВА Анализ законодательства в сфере формирования антикоррупционной правовой культуры	123
И.К. ЕЛЕУСИЗОВА, Г.Б. КЫСЫКОВА, А.Ж. КАЛМАГАМБЕТОВ Анализ отдельных положений Гражданского кодекса Республики Казахстан (Общая часть) в рамках правового мониторинга	129
Из практики законотворчества на государственном языке	
Н.А. НУРБАЕВА Вопросы формирования и функционирования некоторых терминов в законодательных актах	140
Ж.С. НУРГАЛИЕВА Проблемы терминов в законодательстве	145
Трибуна молодого ученого	
Р.С. БРАМОНТОВ Перспективы законодательного регулирования оперативно-розыскной деятельности в Республике Казахстан	150
Г.С. ДЖУМАШЕВ Сравнительный анализ института условно-досрочного освобождения от отбывания наказания, предусмотренного в уголовном законодательстве Республики Казахстан, с зарубежными странами	157
Г.К. БЕЙСБЕКОВА Некоторые вопросы конкретизация норм права и ее отличия от иных смежных категорий теории права	165
Хроника научной жизни	
Информационное сообщение о научно-практической конференции на тему: «Обсуждение основных положений проекта Административного процессуального кодекса Республики Казахстан», 28 февраля 2018 года, г. Астана	174
Персоналии	
Старшему научному сотруднику Центра лингвистики Института законодательства РК Шынгысбаевой Д.М. – 60 лет	177
Библиография	
РЕЦЕНЗИЯ на научное издание д.ю.н, проф. Ударцева С.Ф. «Конституция и эволюция общества (вопросы теории и философии): Монография. – Санкт-Петербург, 2015. – 388 с.	178
РЕЦЕНЗИЯ на Первое специализированное издание по истории юридической науки Казахстана	182
Мудрые мысли	188

Конкурс научных работ среди молодых ученых-юристов

В рамках празднования 25-летия Институт Законодательства объявляет конкурс научных работ молодых ученых-юристов под названием «Юридический IQ».

Конкурс организуется по инициативе Института законодательства Республики Казахстан совместно с Национальной палатой предпринимателей Казахстана «Атамекен».

К участию в конкурсе допускаются магистранты и докторанты казахстанских образовательных организаций высшего образования, а также молодые ученые в возрасте до 35 лет.

Для участия в конкурсе участнику необходимо направить на электронную почту civil_izrk@mail.ru (ссылка для отправки email) заполненную заявку согласно Приложению, а также научную работу на тему: «Цифровизация в нормотворчестве: задачи и ожидаемые результаты» в срок до 30 апреля 2018 г.

Победители конкурса будут объявлены 15 июня 2018 года на международной научно-практической конференции «Шайкеновские чтения» и награждены следующими призами:

- 1-место - ноутбук;
- 2-место – планшет;
- 3-место – устройство для чтения электронных книг.

Вместе с тем победителям будет предоставлена возможность пройти неоплачиваемую стажировку в Институте. Научные работы авторов, занявших призовые места, будут опубликованы в Вестнике Института.

С Положением о конкурсе можно ознакомиться на сайте Института: <http://www.iz.adilet.gov.kz/ru>

Конкурс исследовательских работ научных сотрудников Института законодательства Республики Казахстан

Институт законодательства Республики Казахстан объявляет прием исследовательских работ научных сотрудников Института законодательства на тему «Законодательное обеспечение реализации задач Четвертой промышленной революции в Казахстане» в рамках конкурса, приуроченного к 25-летию ИЗ РК.

В конкурсе могут принять участие научные сотрудники ИЗ РК в возрасте до 35 лет.

Исследовательские работы принимаются на почту a.abylaiuly@adilet.gov.kz (ссылка для отправки email) до 30 апреля 2018 года.

Победители конкурса будут объявлены 15 июня 2018 года на международной научно-практической конференции «Шайкеновские чтения» и награждены следующими призами:

- 1 место – сертификат на участие в зарубежном (дальнее зарубежье) научном мероприятии;
- 2 место – сертификат на участие в зарубежном (ближнее зарубежье) научном мероприятии;
- 3 место – сертификат на участие в научном мероприятии в пределах Республики Казахстан.

Исследовательские работы авторов, занявших призовые места, будут опубликованы в Вестнике Института. С Положением о конкурсе можно ознакомиться на сайте Института: <http://www.iz.adilet.gov.kz/ru>

Owner and publisher:
 SI «Legislation Institute
 of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
 All journal materials are placed
 on the website
www.iz.adilet.gov.kz

Included in the list of publications of basic
 scientific results of dissertations on legal
 sciences (Order CCES MES RK №894
 from 05.30.2013)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – (Astana, Kazakhstan) –
 (Chairman)
Abaydeldinov E.M. – d.j.s. (Astana,
 Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Borchashvili I.Sh. – d.j.s. (Astana, Ka-
 zakhstan)
Melnik R.S. – d.j.s. (Kiev, Ukraine)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
 stan)
Malinovski V.A. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
 stan)
Sherubai Kurmanbaiuly – d.ph.s.
 (Astana, Kazakhstan)

Editorial Board members

Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Astana,
 Kazakhstan) – (Chairman)
Abylaiuly A. – PhD (Astana, Kazakhstan)
Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Aiymbetov M.A. – Honored Worker of
 Culture of Kazakhstan, (Astana, Kazakh-
 stan)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Rus-
 sian)
Dosmyrza D.D. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
 stan)
Eleussizova I.K. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
 stan)
Kaziyev Z.G. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
 stan)
Konusova V.T. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
 stan)
Mammadov U.Y. – c.j.s. (Kazan', Rus-
 sian)
Mushanov T.E. (Astana, Kazakhstan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-Kame-
 nogorsk, Kazakhstan)
Svobodniy F.K. – c.ps.s. (Barnaul, Rus-
 sian)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek,
 Kyrgyzstan)
Tlembaeyva Zh.U. – c.j.s. (Astana, Ka-
 zakhstan)

The editorial staff

Koltubayeva G.B.
Yermek A.B.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
Dzhamburshin K.A.

The certificate of registration of mass media
 №11219-G from 15.11.2010 from
 the Committee of Information and Archives
 of the Ministry of Culture and Information
 of the Republic of Kazakhstan
 (Number and date of primary registration
 №6592-Zh.07.09.2005.)

Address:

The Republic of Kazakhstan,
 010000, Astana, Mangilik el pr., 8
 tel.: 8 (7172) 74-02-06
 fax: 8 (7172) 74-14-43
 e-mail: instzak-kz@mail.ru,
 inst-zak@adilet.gov.kz
www.iz.adilet.gov.kz

CONTENT

Editorial10

*Report of the Minister of Justice of the Republic of
 Kazakhstan Beketayev M.B. on drafts of the legal acts*11

**The history of the «Bulletin» to the 25th anniversary
 of the Institute**16

Constitutional and Administrative Law

L.T. ZHANUZAKOVA To the question of improving
 the legislation concerning the issues of the referendum19

G.N. KOMKOVA, M.A. LIPCHANSKAYA The
 criminal record of a candidate for the elective position: the
 russian practice26

Civil and Civil Procedural Law

AZ. ALIYEV, A.T. BEKEN Subscriber contract in the
 context of the implementation of some specific provisions
 of the English and European law into the civil legislation of
 the Republic of Kazakhstan34

I.Yu. POLISHCHUK The role of special economic
 knowledge in investigation of illegal use of trademarks
 in the aspect of qualification of the crime composition.
 Practice of Ukraine40

Criminal law and Criminal procedure

S.T.KEMELBEKOV, N.A. SAULEBEK Criminal-
 legal characteristic of the object and the objective side of
 the crime connected with cloning of the person under the
 Criminal code of Republic Kazakhstan53

A.O. BALGYNTAYEV Some issues on realization of
 the principle of implementation of criminal proceedings on
 the basis of the considerability and equality of the parties in
 the Republic of Kazakhstan60

Y.A. OMAROV International legal aid on criminal
 proceedings in accordance with the criminal procedural
 law of the Republic of Kazakhstan68

N.K. IMANGALIEV Release of prisoners from
 punishment due to illness: law enforcement practice and
 foreign experience76

B.K. NURGAZINOV, K.E. ISMAGULOV Some
 questions of improvement of the remote surveillance
 institute in the Kazakhstani criminal proceedings82

International law and Comparative law

S.ZH. AIDARBAYEV, D. SADYKOVA Stages of the
 formation of the Hague conference on international private
 law91

A. ABYLAIULY Analysis of foreign legislation: UK
 «Criminal Finances Act»100

Legal monitoring	
I.K. ELEUSSIZOVA, D.M. TURLYBEK Analysis of legislation of the Republic of Kazakhstan regulating the issues of the use of air space and activity of aviation	106
A.K. KANATOV, E.K. AKHMETOV On the problem of countering money laundering, obtained by criminal means, and financing of terrorism and extremism	115
M.K. ZHUSUPBEKOVA Analysis of legislation in the sphere of formation of anti-corruption legal culture	123
I.K. ELEUSSIZOVA, G.B. KYSSYKOVA, A.ZH. KALMAGAMBETOV Analysis of the particular provisions of the Civil code of the Republic of Kazakhstan (General part) in framework of the legal monitoring	129
Lawmaking practice on the official language	
N.A. NURBAYEVA The issues of formation and functioning of some terms and their usage in legislative acts	140
Zh.S. NURGALIYEVA Problems of terms in the legislation	145
Young scholar tribune	
R.S. BRAMONTOV Prospects of legal regulation of the investigative activities in the Republic of Kazakhstan	150
G.S. DZHUMASHEV Comparative analysis of the institution of parole and serving of the sentence envisaged in the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan and foreign countries	157
G.K. BEYSBEKOVA Some issues of specification of the norms of law and its differences from other related categories of theory of law	165
The Chronicle of Scientific Life	
Information note about the scientific and practical conference on the topic: «Discussion of the main provisions of the draft of Administrative Procedure and Procedural Code of the Republic of Kazakhstan», 28 February 2018, Astana	175
Personalities	
60 years to the Senior researcher of the Linguistic center of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan - D. Shyngysbayeva	177
Bibliography	
REVIEW on the scientific publication of the professor, Doctor of Juridical Science Udartsev S.F. Constitution and evolution of the society (issues of theory and philosophy). Monograph. – St. Petersburg, 2015. – 388 p.	178
REVIEW on the First special edition on the history of legal science in Kazakhstan	182
Wise thoughts	188

Announcement

Competition of research papers among young legal scholars

As part of the celebration of the 25th Anniversary, the Institute of Legislation announces a competition of research papers among young legal scholars called "Legal IQ".

The Competition is organized on the initiative of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan in conjunction with the National Chamber of Entrepreneurs of Kazakhstan "Atameken".

Masters Degree and PhD candidates of Kazakhstani educational organizations of higher learning, as well as young scholars under the age of 35 are permitted to participate in the Competition.

In order to participate in the Competition, the participant must send completed application according to the Appendix to the following e-mail: civil_izrk@mail.ru, as well as a research paper on the topic: "Digitalization in the norm-making procedure: objectives and anticipated outcomes" until April 30, 2018.

The winners of the Competition will be announced on June 15, 2018 at the International scientific and practical conference "Shaykenov Readings" and awarded with the following prizes:

1st place - a laptop;

2nd place - a tablet;

3rd place - the device for reading electronic books.

At the same time, the winners will be given the opportunity to perform an unpaid internship at the Institute. The research papers of the winners will be published in the Herald of the Institute.

The Regulations on the competition can be found on the Institute's website: <http://www.iz.adilet.gov.kz/en>.

Announcement

Competition of research papers among the academic officers of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan

The Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan announces the receiving of the research papers of the academic officers of the Institute of Legislation on the following theme: "Legislative support for the realization of the objectives of the Fourth Industrial Revolution in Kazakhstan" within the framework of the Competition timed to the 25th Anniversary of the Institute of Legislation the Republic of Kazakhstan.

The academic officers of the Institute of Legislation under the age of 35 are permitted to participate in the Competition.

Research papers will be accepted to the following e-mail: a.abylaiuly@adilet.gov.kz until April 30, 2018.

The winners of the Competition will be announced on June 15, 2018 at the International scientific and practical conference "Shaykenov Readings" and awarded with the following prizes:

1st place - Certificate for participation in a foreign scientific event (far abroad);

2nd place - Certificate for participation in a foreign scientific event (near abroad);

3rd place - Certificate for participation in a scientific event in the Republic of Kazakhstan.

The research papers of the winners will be published in the Herald of the Institute.

The Regulations on the competition can be found on the Institute's website: <http://www.iz.adilet.gov.kz/en>.

ЗАҢНАМАЛЫҚ АКТІЛЕРДЕ КЕЙБІР ТЕРМИНДЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ҚОЛДАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Нұрқыз Арысбекқызы Нұрбаева

ҚР Заңнама институты Лингвистика орталығының НҚА және халықаралық шарттар жобаларына ғылыми лингвистикалық сараптама секторының кіші ғылыми қызметкері, Астана қ., Қазақстан Республикасы;
e-mail: nu.nurbaeva@adilet.gov.kz

Түйін сөздер: терминдерді қалыптастыру; терминдердің бірізділігі; ғылыми талдама.

Аннотация. Мақалада терминдерді қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Кейбір терминдердің қазіргі жай-күйі талданған.

Қазіргі қазақ тілінде түрлі білім саласының көптеген арнаулы терминдері бар. Олардың көпшілігі заңнама саласында қолданылады. Алайда заңнамада қолданылатын терминдердің мағынасы әрқашан түсінікті бола бермейді. Сондықтан қарапайым және түсінікті терминдерге артықшылық беру керек. Тым күрделі және түсініксіз терминдерді пайдалануға болмайды. Терминдерді түсіну заңнамалық актілердегі олардың анықтамасының анықтығына байланысты болады.

Мақала тақырыбының өзектілігі заңнамалық актілерде терминдердің қолданылу проблемаларын зерттеуден тұрады. Автор осы мақалада терминдерді біріздендіру және терминдердің тарихын зерттей отырып, қазақ тіліндегі терминдерді жасаудағы талаптарды нақтылау мәселелерін қозғайды. Терминдерді заңнамада дұрыс пайдаланбаған кезде теріс нәтижелер болатын мән-жайларға талдау жасайды. Автор заңнамалық актілерде қолданылатын кейбір терминдерді қайта қарауды ұсынады.

ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НЕКОТОРЫХ ТЕРМИНОВ В ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ АКТАХ

Нурбаева Нуркиз Арысбековна

младший научный сотрудник сектора научно-лингвистической экспертизы проектов НПА и международных договоров Центра лингвистики Института законодательства РК, г. Астана, Республика Казахстан;
e-mail: nu.nurbaeva@adilet.gov.kz

Ключевые слова: формирования терминов; унификация терминов; научный анализ.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы формирования терминов. Проанализировано современное состояние некоторых терминов.

Современный казахский язык содержит многочисленные специализированные термины различных областей знания. Многие из них применяются в законодательной сфере. Однако смысл употребляемых в законодательстве терминов не всегда понятен. Поэтому необходимо отдавать предпочтение простым и понятным терминам. Недопустимо использование чрезмерно сложных и непонятных терминов. Понимание терминов зависит от четкости их определения в законодательных актах.

Актуальность темы статьи заключается в исследовании проблем функционирования терминов в законодательных актах. Автор в данной статье затрагивает вопросы унификации терминов и конкретизации требований в образовании терминов на казахском языке, начиная с изучения истории терминов. Проводит анализ обстоятельств, приводимых к негативным результатам при неправильном применении терминов в законодательстве. Автор предлагает пересмотреть некоторых терминов, используемых в законодательных актах.

THE ISSUES OF FORMATION AND FUNCTIONING OF SOME TERMS AND THEIR USAGE IN LEGISLATIVE ACTS

Nurbayeva Nurkiz Arusbekovna

Junior Research of the sector of research linguistic expertise of legal acts and international agreements of Linguistic center of Legislation Institute of the Republic of Kazakhstan, Astana, Republic of Kazakhstan; e-mail: nu.nurbaeva@adilet.gov.kz

Keywords: forming the terms; similarity of terms; scientific analysis.

Abstract. The article deals with the formation of terms. The current state of some terms has been analyzed.

In the modern Kazakh language, there are many special terms in various fields of education. Many of them are used in the legislation. However, the meaning of the terms used in the legislation is not always clear. Therefore, it is necessary to give priority to simple and understandable terms. Do not use too complicated and incomprehensible terms. Understanding terms depends on the accuracy of their definition in legislative acts.

The main aim of the article is to study the problems of the use of terms in legislative acts. The author deals with the issues of clarifying the requirements for the creation of terms in the Kazakh language by studying the terminology and terminology terms. Analyzes the circumstances in which negative terms are misused in the legislation. The author recommends revising some of the terms used in legislative acts.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев 2018 жылғы 10 қаңтарда Қазақстан халқына «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауын жариялады. Ол Жолдауда әлем Төртінші өнеркәсіптік революция дәуіріне, технологиялық, экономикалық және әлеуметтік салалардағы терең және қарқынды өзгерістер кезеңіне қадам басып келетінін айтып өтті. Сондай-ақ, Жолдауда әдеттегідей тіл мәселесіне де тоқталып, «терминдердің ғұмырын ұзарту үшін заман талабына лайықтауымыз қажет» [1], - деді.

Әлемдік өркениетке ілескен Қазақстанның мемлекеттік тілі – қазақ тіліндегі салалық терминдерді қалыптастыру және оларды заңнамалық актілерде қолдану, бірізділікті сақтау бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Шерубай Құрманбайұлы «Ұлттық терминкор қалыптастырудың алаш кезеңі және қазіргі қазақ терминологиясы» мақаласында: «Қазіргі қолданысымыздағы қазақ терминологиясы, ғылым тілі бір күнде қалыптаса қалған жоқ. Ол өзінің қалыптасу тарихында бірнеше кезеңдерден өтті. Ел өмірінде болған елеулі өзгерістерге байланысты 90-жылдары қазақ терминологиясы дамуының жаңа кезеңі басталды» [2], - деп айтып өткендей, Қазақстан тәуелсіздігін алғаннан кейін 1995 жылғы 30 тамыздағы республикалық референдумда Қазақстан Республикасының Конституциясы қабылданып, сан ғасырлық тарихы бар қазақ тіліне мемлекеттік тіл мәртебесі берілді. Ал 1997 жылғы 11 шілдеде «Қазақстан Республикасындағы тілдер туралы» Заң, 1998 жылғы 21 сәуірде «Қазақстан Республикасы Үкіметінің жанындағы Республикалық терминология комиссиясы туралы» қаулы қабылданып, қазақ терминологиясы дамудың жаңа кезеңіне өтіп, ұлттық терминология мәселесіне аса мән беріле бастады.

Қазақстан Республикасының технологиялық және инфрақұрылымдық тұрғыдан

дамуы терминдерді қалыптастыруға тың серпін беріп, жаңа ұғымдар, жаңа терминдер пайда болды. Көбіне орыс тілінен енген терминологиялық атаулар қазақ тіліне мүмкіндігінше аударылып, аударуға келмейтін сөздердің мағынасы сақталып, грамматикалық формасы жағынан қазақ тілінің ерекшеліктеріне бейімделіп пайдаланылды, сондай-ақ тілімізде бар байырғы лексика негізге алынып та терминдер жасалды. Орыс тілі арқылы тілімізге енген дүние жүзіндегі тілдердің көпшілігіне ортақ кейбір терминдер орыс тіліндегі қалпы сақталып алынды.

Жалпы терминология үздіксіз дамып отыратын сала. Толассыз туындап жатқан терминологиялық ұғымдарға қазақ тіліндегі баламасы беріліп, қазақ лексикологиясы жаңа терминдермен толығып отырады. Бірі сөздік қорымызға тез сіңісіп кетсе, енді бірі қолданыс таппай, тілімізде тұрақтай алмай, пайдаланудан шығып қалып жатады. Мысалға: брокер – делдал (1993 ж.), саммит – бас қосу (1995 ж.), монополист – алпауыт (2000 ж.), диета – емдем (1995 ж.), акт – кесім (2000 ж.), штраф – айып (2000 ж.), коррупция – құнпарлық (2000 ж.), препарат (хим.) – зерттелгі (2006 ж.), кредитор – кредиттеуші (2000 ж.), резервуар – әуіт деп бекітіліп, кейінгі жылдары қайта қаралып, акт – акт, диета – диета, штраф – айыппұл, коррупция – сыбайлас жемқорлық, резервуар – резервуар болып бекітілген екен. Ал «досье» термині 2016 жылы «деректеме» деп бекітілген, алайда заңнамалық актілерде сәтті шыққан «дерекнама» баламасы қолданылады. Жоғарыда мысал келтірілген сөздердің ішіндегі резервуар терминіне балама болған, жергілікті жерде қолданылатын көне атау «әуіт» - су сақтайтын жерден қазылған шұңқыр [3, 94-б.], ал резервуар - сұйық заттар мен газдарды сақтайтын үлкен ыдыс [3, 689-б.] дегенді білдіреді. Сондықтан болар, бұл термин қайта қаралып, бекітілген.

Ғылым мен техниканың алуан түрі са-

ласында қолданылатын терминдер белгілі бір ғылыми негіздерге сүйеніп жасалып отырады. Ғылыми білімнің артуы термин жасауға негіз болатын ұғымды басқаша түсінуге алып келеді. Сөйтіп бұрынғы терминдер қайта қаралады, жаңартылып, жаңа мазмұнға ие болады.

Дегенмен де, қазақ тілінде қазіргі мазмұнын толық аша алмайтын терминдер де кездеседі. Соның бірі пошта саласында қолданылатын «посылка» термині. 2005 жылы терминология комиссиясы «сауқат» деп бекітіп, терминдер жинағына енгізген бұл терминге қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде мынадай анықтама беріледі: «сауқат - бір жақтан заттай жіберілген сәлемдеме» [3, 716-б.]. Ал С.И. Ожеговтің түсіндірме сөздігінде «посылка - вещь, посланная в упаковке» деп анықтама беріледі [4, 401-б.].

«Пошта туралы» 2016 жылғы 9 сәуірдегі № 498-V Қазақстан Республикасының Заңында бұл ұғымға: «посылка – регистрируемое почтовое отправление с вещами, предметами и товарами, размеры, масса и упаковка которого предусмотрены в соответствии с правилами предоставления услуг почтовой связи» деп, тиісінше қазақша нұсқасында: «жіберілім – мөлшері, массасы және буып-түю тәсілі пошта байланысының көрсетілетін қызметтерін ұсыну қағидаларына сәйкес көзделген, нәрселер, заттар мен тауарлар салынған тіркелетін пошта жөнелтілімі»¹ деп анықтама беріледі. Байқағанымыздай, «посылка» сөзі Заңда «жіберілім» деп қолданылған. Ал терминология комиссиясының 2005 жылғы отырысында «рассылка» термині «жіберілім» деп бекітілген. Яғни, екі термин де «жіберілім» деп алынған.

Осы тұста пошта саласында «жөнелтілім» (отправление) термині де барын айта кету керек. Орысша-қазақша сөздікке сүйенсек: Отправление. 1. (әрекет) жүру, кету, жіберу, жіберілу; ~е поезда поезда жүруі; 2. (почтовое) жөнелтілім жіберу. [7, 587-б.]. Мысал келтірейік, 1) При отправке посылок клиенты должны учитывать ряд ограничений по весу, габаритам и содержанию почтового отправления; 2) Посылкой можно отправить вещи по Казахстану и за границу. Сәйкесінше қазақ тілінде: 1) Жіберілімді жөнелту кезінде клиенттер пошта жөнелтілімінің салмағы, габариті және ішіне салынған зат бойынша бірқатар шектеулерді ескерулері керек; 2) Қазақстан бойынша және шетелге жіберіліммен заттар жөнелтуге болады. Мысалдан көргеніміздей,

қазақ тілінде белгілі бір грамматикалық мағына үстейтін, етістіктен зат есім тудыратын жұрнақтар арқылы заттанып, синтетикалық тәсілмен жасалған жіберілім (посылка) мен жөнелтілім (отправление) термині қазақ тілінде сөйлемде қатар келсе жаңылыстық тудырады. Өйткені, бұл сөздер айтылуы әртүрлі, бірақ мағынасы бірдей «жөнелту, жіберу» деген синоним сөздерден жасалған.

Ал Қазақстан Республикасының Ұлттық пошта операторы болып табылатын «Қазпошта» акционерлік қоғамында қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде «біреу арқылы беріп жіберген сыбаға, сәлем-сауқат» деп анықтама берілген [3, 719-б.] «сәлемдеме» сөзі қолданылады. Еңбекті ұйымдастыру мен өнімділікті арттыру мақсатында жаңа бизнес-модельдер енгізіліп, жаңа форматта ашылған, өзіне-өзі қызмет көрсету қағидаты бойынша жұмыс істейтін Қазпошта супермаркеттерінің (супермаркет посылок) маңдайшаларына «сәлемдемелер супермаркеті» деп жазылған. Аталған орында сіз көп уақыт жұмсамай, пошта арқылы зат жібере аласыз немесе сізге жіберген затты ала аласыз. Ол туыстарыңыз беріп жіберген сыйлық болуы мүмкін не болмаса өзіңіз интернет желісі арқылы тапсырыс беріп, сатып алған зат болуы мүмкін. Мұнда көпшілігі интернет арқылы тапсырыс берген заттарын алып жатады. Сондықтан интернеттен сатып алынған, пошта қызметі арқылы жеткізілген зат «сәлемдеме» бола алмайды. Кезінде бұл ұғымға осы атау сәйкес келгенмен, ғылым мен техниканың дамуына байланысты ұғымы кеңейген бұл терминге осы атау дәл балама болып табылмайды.

Тіл мамандары мен терминтанушылардың көпшілігінің еңбектерінде атап көрсетіліп жүрген терминге қойылатын негізгі талаптар:

- 1) терминнің бірмағыналылығы;
- 2) термин мағынасының дәлдігі;
- 3) терминнің қысқалығы немесе ықшамдығы;
- 4) терминнің тілдегі сөзжасам заңдылықтарына сәйкес келуі;
- 5) терминнің туынды сөз жасауға қолайлы болуы;
- 6) терминде эмоционалдық пен экспрессиялықтың болмауы;
- 7) эстетикалық талаптарға сай келуі болып табылады [6, 36-38-б.].

Аталып өткендей, терминге қойылатын талаптардың бірі мағына дәлдігі болса, терминология комиссиясы бекітпеген, пошта

¹ «Пошта туралы» 2016 жылғы 9 сәуірдегі Қазақстан Республикасының № 498-V Заңының 1-бабы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1600000498//> 07.02.2018 жс. жасағдай бойынша.

саласында жатық сөз ретінде қолданылып жүрген «сәлемдеме» сөзі терминнің дефинициясын нақты және толық бере алмады. Пошта қызметін пайдаланушылардың көпшілігі қарапайым халық не болмаса қазақ тілді азаматтар деген күннің өзінде бір оқыған адамға бұл тіркес түсініксіз, жаңылтпаш сияқты болып көрінеді. Бұны сол салада жұмыс істейтін, сол терминді қолданып жүрген мамандар ғана бірден айыра алуы мүмкін. Өкінішке орай, кейбір терминдер кейде осылай біржақты қаралады.

Осы орайда айта кететін бір жайт: пошта терминдерінің және пошта қызметтері саласында қолданылатын сөз тіркестерінің қазақша-орысша және орысша-қазақша сөздігінде: сәлемдеме, сауқат, сәлем-сауқат [5, 861-б.] деп берілген «посылка» сөзінің «сәлем-сауқат» деген нұскасы «передача» терминіне жақсы балама болады. Мәселен: принести больному передачу — ауруға сәлем-сауқат әкелу.

Саланың міндеттерін шешу үшін қажет болатын қасиеттеріне байланысты осындай терминдердің мазмұны әрбір салада әртүрлі айқындалады. Тілдегі сөздердің көпшілігіне көпмағыналылық (полисемия) тән болса, ал терминологияда бір сөзге немесе сөз тіркесіне бір ғана түсінік сәйкес келуі, арнайы дефинициясы болуы, негізінен, жалпы есім болып, атауыштық қызмет етуі керек. Терминді не ұғымды сөзбен белгілеу кезінде өзге ұғымдардан ажырататын ұғымы нақтылануға, терминнің дефинициясы дәл болуға тиіс. Терминнің дефинициясы дәл берілмесе, онда ұғымның мазмұны да толық ашылмай қалады. Сондай-ақ, термин мағынасының нақты берілмеуі мәтіннің коммуникативтік функциясының бұрмалануына алып келеді.

Осылайша, қазақ тілінде баламасын таба алмай заңнамалық актілерде әртүрлі қолданылып жүрген терминдер бар. Мысалы: Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрінің 2016 жылғы 25 шілдедегі №57 бұйрығымен бекітілген Пошта операторларының атаулы құрылғыларды қолдану қағидаларында² және Қазақстан Республикасы Ақпарат

және коммуникациялар министрінің 2016 жылғы 29 қыркүйектегі №179 бұйрығымен бекітілген Пошта төлемінің мемлекеттік белгілерін және филателиялық өнімді шығару, өткізу қағидаларында³ бірізділік сақталмай және терминнің саладағы негізгі мағынасын жете түсінбеушіліктен, «гашение» термині өшіру, өтеу, бастыру, арнайы белгі соғу деп бірнеше нұсқада берілген. Сонымен бірге «старатель» және «старательство» терминдерін де айта кетуге болады. Өз бетімен алтын іздейтін адам дегенді білдіретін «старатель» және алтын іздеушілер кәсібі болып табылатын «старательство» термині 2017 жылы бекітілген Қазақстан Республикасының «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» кодексінде және «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» кодексінде (Салық кодексі)⁴ «кен іздеуші», сәйкесінше «кен іздеушілік» деп жалпы алыныпты. Кодекстерде бұл ұғымдарға анықтама берілмегендіктен, бұл термин нақты алтынға не бағалы тастарға қатысты ма әлде жалпы кен атаулыға қатысты ма, ол жағы түсініксіз болып тұр. Сондай-ақ, «поставка» және «доставка» терминінің де аражігі ажыратылмай, «жеткізілім» деп қолданылып жүр.

Бұдан басқа, тілімізде әртүрлі қолданылып жүрген терминдер көптеп кездеседі. Мысалы: теміржол саласындағы «беспересадочные вагоны» деген термин нормативтік құқықтық актілерде тікелей қатынайтын вагондар, ауысып отырмайтын вагондар, ауысып мінбейтін вагондар, жолда тоқтамайтын вагондар деп түрлі алынып жүр. Ал орысша-қазақша сөздікте: «беспересадочн//ый,-ая, -ое ж.-д. жолда кідірмейтін; ~ое сообщение жолда тоқтамайтын қатынас» [7, 50-б.] деп беріледі. Сонымен қатар 2016 жылы терминология комиссиясы «оқыс оқиға» деп бекітіп берген «инцидент» термині 2017 жылы бекітілген заңнамалық актілерде «оқыс оқиға», «тосын оқиға», «инцидент» деген үш нұсқада кездеседі.

Осы тәрізді терминдерді біріздендіру талаптарын сақтау заңнама мәтінін жетілдіру шарттарының бірі болып табылады. Бірақ

² Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрінің 2016 жылғы 25 шілдедегі № 57 бұйрығымен бекітілген Пошта операторларының атаулы құрылғыларды қолдану қағидаларының 2-тармағы және 3-тармағы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014154/> 07.02.2018 ж. жағдай бойынша.

³ Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрінің 2016 жылғы 29 қыркүйектегі № 179 бұйрығымен бекітілген Пошта төлемінің мемлекеттік белгілерін және филателиялық өнімді шығару, өткізу қағидаларының 3-тармағы және 15-тармағы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014377/> 07.02.2018 ж. жағдай бойынша.

⁴ «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» 2017 жылғы 27 желтоқсандағы № 125-VI Қазақстан Республикасының Кодексі // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1700000125/> 07.02.2018 ж. жағдай бойынша.

⁵ «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» 2017 жылғы 25 желтоқсандағы № 120-VI ҚРЗ Қазақстан Республикасының Кодексінің (Салық кодексі) 724-727-бабы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1700000120/> 07.02.2018 ж. жағдай бойынша.

заң жобаларын әзірлеу кезінде терминдерді пайдалануда бірізділік сақталмай жатады. Осындай олқылықтарды болдырмау үшін терминдерді біріздендіру мәселесін шешу терминдердің коммуникативтік тиімділігін арттыруға септігін тигізетін болады әрі терминдер бірізділік жүйесіне түсетін болса, заңнамалық актілердегі ақпаратты қабылдау және беру әлдеқайда оңай болады. Сол үшін терминдерді түсінуде және оған түсінік беруде болатын мұндай айырмашылықтарды негізгі тілдік практика саласында, яғни терминнің қолданылу саласында жою керек. Кемшін тұстарды ескере отырып, сала мамандарының белсене атсалысуымен кейбір терминдерді әлі де жетілдіру қажет.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 29 маусымдағы № 110 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Қазақ терминологиясын жүйелеу жөніндегі жаңа талаптарды әзірлеу, терминдерді және атауларды негізгі қағидаларға, қазақ тілінің жазу нормаларына сәйкес ретке келтіру жұмыстары қажетті шаралар болып есептеледі. Аталған жұмыс әлемдік тәжірибені, туыстас тілдердің үлгілерін, халықаралық терминдерді және терминологиялық атауларды пайдалану арқылы, сондай-ақ жаңадан бекітілген терминдерді бұқаралық ақпарат құралдарында пайдалану жиілігіне тұрақты мониторинг жасау жағдайында жүргізілуге тиіс»⁶ деп көрсетілгендей, аталған терминдердің баламасын қарастыру кезінде сөздің шығу төркінін зерделей отырып, аударуға келетінін аударып не болмаса терминдерді тілімізге ыңғайлап пайдаланған

жөн.

Кейде қазақ тілінде баламасы табылмаған не болмаса анық берілмеген терминдер заңнамада сәтті аудармамен беріліп жатады. Демек, қазақ тілінде кейбір терминдерді қалыптастыруда заңнаманың да атқарар рөлі аз емес. Қазақстан Республикасы Заңнама институтының Лингвистика орталығы терминдерді жетілдіру бойынша жүйелі жұмыс атқарады. Терминдерді біріздендіру мақсатында заңнамада қолданылған терминдерге мониторинг жүргізіліп, сараланған терминдердің дұрыс баламасы құрастырушысы Заңнама институтының жетекші ғылыми қызметкері М.А. Айымбетов болып табылатын «Заңнама терминдерінің қазақша-орысша, орысша-қазақша сөздігінің» кезекті басылымына енгізіп отырады.

Қорыта келгенде, термин жасау, терминологиялық қорды толықтыру және терминологиялық лексиканы біріздендіру жөніндегі міндет өзекті болып қала береді. Термин жасау көп ізденісті, шеберлікті қажет ететін, өте күрделі жұмыс болып табылатындықтан, «сала терминдерін сол саланың ұғымдар жүйесі мен ұлттың тілін жетік білетін, сондай-ақ оны шебер пайдалана да алатын кәсіби мамандар жасайтын болса, оларды кәнігі ғалымдар тіл сүзгісінен өткізіп барып, бекітіп отырса, құба-құп болар еді» [8] деп ойлаймыз. Сонымен қатар кейбір терминдерді бір саралап, сүзгіден өткізіп отыру, терминдердің бірізді қолданылуына қол жеткізу мақсатында артық синонимдерді, терминдердің мағынасындағы және жазылуындағы, әркелкі оқылуындағы қайшылықтарды жою қажет деп пайымдаймыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1800002018//07.02.2018> жс. жағдай бойынша.
2. Құрманбайұлы Ш. Ұлттық терминқор қалыптастырудың алаш кезеңі және қазіргі қазақ терминологиясы // <http://termincom.kz/articles/?id=4> // 08.02.2018 жс. жағдай бойынша.
3. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі/ Жалпы редакциясын басқарған Т.Жанұзақов. – Алматы: Дайк-Пресс, 2008. – 968 б.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под общ. ред. проф. Л.И. Скворцова. – 24-е изд., испр. – М.: Оникс: Мир и Образование, 2008. – 640 с.
5. Рақымжанұлы Т.С. Пошта терминдерінің және пошта қызметтері саласында қолданылатын сөз тіркестерінің қазақша-орысша және орысша-қазақша сөздігі. – Алматы: Ой-Сана, 2013. – 1152 б.

⁶ «Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 29 маусымдағы № 110 Жарлығы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1100000110//07.02.2018> жс. жағдай бойынша.

6. Құрманбайұлы Ш. Терминтану: оқу құралы. – Астана, 2009. – 160 б.
7. Орысша-қазақша сөздік / Н.Т. Сауранбаев, F.F. Мұсабаев, Ш.Ш. Сарыбаевтың жалпы ред., өңделіп, толықт. үшінші рет басылуы. – Алматы: Дайк-Пресс, 2005. – 1152 б.
8. Кендірбекұлы А. Тіл бұраған терминдер // Ана тілі. 2012 .5 шілде // <http://anatili.kazgazeta.kz/?p=986> // 07.02.2018 ж. жағдай бойынша.

REFERENCES

- 1.Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1800002018/> // 07.02.2018 ж. жағдай бойынша.
- 2.Құрманбайұлы Ш. Ұлттық терминдер қалыптастырудың алаш кезеңі және қазіргі қазақ терминологиясы // <http://termincom.kz/articles/?id=4> // 08.02.2018 ж. жағдай бойынша.
- 3.Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі/ Жалпы редакциясын басқарған Т.Жанұзақов. – Алматы: Дайк-Пресс, 2008. – 968 б.
- 4.Ozhegov S.I. Slovar' russkogo jazyka / Pod obshh. red. prof. L.I. Skvorcova. – 24-e izd., ispr. – М.: Oniks: Mir i Obrazovanie, 2008. – 640 s.
- 5.Рахымжанұлы Т.С. Пошта терминдерінің және пошта қызметтері саласында қолданылатын сөз тіркестерінің қазақша-орысша және орысша-қазақша сөздігі. – Алматы: Ож-Сана, 2013. – 1152 б.
- 6.Құрманбайұлы Ш. Терминтану: оқу құралы. – Астана, 2009. – 160 б.
- 7.Орысша-қазақша сөздік / Н.Т. Сауранбаев, F.F. Мұсабаев, Ш.Ш. Сарыбаевтың жалпы ред., өңделіп, толықт. үшінші рет басылуы. – Алматы: Дайк-Пресс, 2005. – 1152 б.
- 8.Кендірбекұлы А. Тіл бұраған терминдер // Ана тілі. 2012 .5 шілде // <http://anatili.kazgazeta.kz/?p=986> // 07.02.2018 ж. жағдай бойынша.

ӘОЖ 81' 25:005.336.3

ЗАҢНАМАДАҒЫ ТЕРМИНДЕР МӘСЕЛЕСІ

Жанар Сәндібекқызы Нұрғалиева

ҚР Заңнама институты Лингвистика орталығының НҚА және халықаралық шарттар жобаларына ғылыми лингвистикалық сараптама секторының аға ғылыми қызметкері, Астана қ., Қазақстан Республикасы;
e-mail: zhanar.nurgali@mail.ru

Түйін сөздер: тіл; термин; заңнама; құқық; терминдерді біріздендіру.

Аннотация. Мақала ұлттық заңнама сапасына, заңнама саласындағы тіл және термин жасау мәселелеріне, термин қорының қалыптасуына арналған. Мақала мазмұнына қарай екі тақырыпқа бөлініп алынған. Бірінші тақырып бойынша, шет тілінен қазақ тіліне аударылатын терминдердің жай-күйі, бірнеше жылдан бері білімізге еніп, сіңісіп кеткен шет тілі терминдерінің бәрін бірдей аудару міндет емес екені туралы айтыла келіп, Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына биылғы Жолдауында айтқан сөзі қитата ретінде келтіріледі. Әрі қарай мәселенің негізгі өзегін, сөздің бәрі термин бола бермейтіндігін баяндап, оны шешу жолдары қарастырылады, қазақ ұлтының терминдер тарихын кезең-кезеңге бөліп зерттеу керектігі жайлы ұсынысын айтады.

Мақаланың екінші бөлігінде терминдер мен сөздерді бірізділікке келтіру, заңнамадағы терминдердің қолданылуы, қазақ және орыс тілдеріндегі заң мәтіндерінің дұрыс аударылу мәселесі сөз болады. Қазақстан Республикасының заңдарынан, Кодекстен мысалдар келтіріліп, қате аударылған терминдер мен сөйлемдердің дұрыс аударылу нұсқасын алға тартады. Қазақ және орыс тілдеріндегі заң мәтіндерінде заң техникасы ерекшеліктерінің сақтала бермейтіндігін тілге тиек етеді. Автор сонымен бірге, заңнамаға іргелі зерттеу жүргізіп, мысал келтірумен ғана шектелмей, 2015-2016 жылдарға дейін жарыққа шыққан орфографиялық, терминологиялық сөздіктерді тағы бір рет қайта шолу жасап, сұрыптау қажет дейді. Сондай-ақ әрбір сөз бірлігінің мәтіндегі қолданылу ерекшелігіне, оның құқықтық нормамен мағыналық үйлестігіне егжей-тегжейлі зер салу үшін шығармашылық көзқарастың керектігін, ұлттық заңнаманы қалыптастыруда терминдер мәселесін шешу күн тәртібіндегі межелі іс екендігін айтады.